

Yetişkin Zihin Engelli Bireylerin Sosyal Becerilerinin Gelişiminde Yaratıcı Drama Yönteminin Etkililiğinin İncelenmesi

Derya KAYA*

Emine ERATAY**

Abant İzzet Baysal Üniversitesi,

Özet

Araştırmanın amacı, yetişkin zihin engelli bireylerin sosyal becerilerinin gelişimine yaratıcı drama yönteminin etkisini belirlemek ve elde edilen bulgular doğrultusunda zihin engelli bireyler ile çalışan eğitimcilere öneriler geliştirmektir. Araştırmada öntest-sontest kontrol gruplu deneme modeli ile nitel veri birleşiminden oluşan karma araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkeni yaratıcı drama yöntemi, bağımlı değişkeni ise hedeflenen sosyal becerilerdir. Bolu ilinde bünyesinde yetişkin zihin engelli bireylerin bulunduğu bir okul ve bir de özel özel eğitim kurumu Rasgele Örneklem Yöntemi ile belirlenmiştir. Deney grubu özel eğitim kurumuna devam eden 13 yetişkin (6 kız, 7 erkek) zihin engelli öğrenciden, kontrol grubu ise eğitim ve uygulama okuluna devam eden 13 yetişkin (6 kız 7 erkek) zihin engelli öğrenciden oluşmaktadır. Deney grubu katılımcılarının bireysel ve grup seansları eğitimcileri tarafından Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'ni (SBDÖ) çalışma öncesi öntest verileri elde etmek amacı ile doldurmaları istenmiştir. Öntest verileri elde edildikten sonra deney grubunda yer alan katılımcılara yaratıcı drama yöntemi ile sosyal beceri öğretimi uygulamasına başlanmıştır. Öğretim oturumları sonrası katılımcıların eğitimcilerinden Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'ni (SBDÖ) tekrar doldurmaları istenerek son test verileri elde edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının öntest ve sontest verileri Mann Whitney U ve Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, yaratıcı drama yöntemi doğrultusunda hazırlanan sosyal beceri öğretim programının yetişkin zihin engelli bireylerin sosyal becerilerinin gelişiminde etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Beceri, Zihin Engelli Birey, Yaratıcı Drama.

Abstract

The aim of this study is to determine the effects of creative drama method on the development of social skills of adults with mental disabilities and to set guidelines for the instructors working with adults with mental disabilities according to the findings of the study. In the study, a mixed research design approach consisted of pretest-posttest control group design and qualitative data gathering procedures was used. The independent variable of the study is creative drama method, and the dependent variables are the social skills aimed. A state school teaching adults with mental disabilities and another private special education institution in Bolu province were selected through Random Sampling Method for the study. The experimental group was composed of 13 adult students (6 women, 7 men) with mental disabilities, attending a private special education institution and the control group was composed of 13 adult students (6 women, 7 men) with mental disabilities attending a education and application school. The individual and group session instructors of the participants in the experimental group were asked to complete the Social Skills Assessment Scale (SSAC) prior to the study in order to collect pre-test data. Following the collection of pre-test data, social skills instruction through creative drama method started for the participants in the experimental group. Following the instruction sessions, the instructors were asked to complete the Social Skills Assessment Scale (SSAC) again and post-test data was collected. The pre-test and post-test data for experimental and control groups was analyzed using Mann Whitney U and Wilcoxon Signed Rank Test. The results of the study have shown that the social skills teaching programme created in accordance with the creative drama method is effective for the social skills development of adults with mental disabilities.

Keywords: Social Skills, Adults with Mental Disabilities, Creative Drama.

* Blm. Uzm., E-posta: kaya_derya99@hotmail.com

** Yrd.Doç.Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-posta: emineeratay@superonline.com

Giriş

İnsan yaşamında sosyal ilişkiler önemli bir yere sahiptir. Günlük hayatta insan, her alanla ilgili mutlaka diğer insanlarla ilişki kurmaktadır ve bu kurduğu ilişkiler ya doğrudan bireyle ya da içinde yer aldığı toplum hayatı üzerinde önemli bir yere sahiptir. İnsanların sosyal bir varlık olması nedeniyle, kurdukları sosyal ilişkiler sonucunda hem kendi kişiliklerinde hem de sosyal ortamda birlikte bulunduğu bireyler üzerinde gelişim ve değişim söz konusudur. Bu gelişim ve değişim sürecinde kurulan sosyal ilişkinin niteliği kazanılan sosyal becerilerin bir ürünüdür. Bireylerin sosyal ortamlarında yer alan kişilerle ilişki kurabilmeleri onların gereken sosyal becerilere sahip olabilmeleri ile ilişkilidir.

Kazanılan bu becerilerle bireyler karşılıklarına çıkan olumlu ya da olumsuz durumlara alternatif çözüm yolları üretebilmekte ve sağlıklı ilişkiler yürütebilmektedirler. Yaşamın ilk yıllarından itibaren çocuklar devam eden bir gelişim ve değişim göstermektedirler. Bu gelişim ve değişimin üzerinde öncelikli olarak aileler ve eğitimciler önemli rol oynamaktadır. Bu noktada önemli olan çocukların sadece akademik becerilerini değil, onların kişisel ve sosyal gelişimlerini de desteklemek olduğudur. Çocukların kendiliğinden her sosyal beceriyi öğrenmesi beklenmemelidir. Çocukların kaygıları göz önüne alınarak yaklaşılmalı ve cesaret verici olunmalıdır (Akkök, 2006).

Sosyal yeterliğin sosyal becerinin değerlendirilmesi ve değerlendirme sonucunda bireyin gelecek davranışları ile ilgili öngörü vermesi ve davranışlarda tutarlılığı varsayması olarak belirtilmektedir. Sosyal beceriler belirlendiği takdirde sosyal yeterliliğin de belirlenmesi olasıdır (Bacanlı, 2008).

Maag (2006)'e göre sosyal beceri ve sosyal yeterlilik arasında önemli bir farklılık vardır. Sosyal beceriler, sosyal beceri eğitiminde hedeflenen belirli davranışlardır. Sosyal yeterlilik ise, bireylerin akranları tarafından kabulünü ve olumlu popülarlığı hedeflemeyi sağlayan bu davranışları içinde barındıran sosyal becerilerin sonucudur.

Zihin engelli bireyler genellikle dış denetim odaklıdır, iç denetim odağına geçiş yapmakta zorlandıkları için topluma uyum sağlamakta problem yaşayabilmektedirler. Öğrenilmiş çaresizlik duygusunu yaşamaları nedeniyle yüksek düzeyde başarısızlık beklentisi içerisinde olmaktadır. Bu bireylerin başarabileceklerine dair inançlarını arttırabilmek amacıyla performans düzeylerine bağlı olarak yeterlilik gösterebilecekleri görevler verilmelidir. Dil gelişiminde sınırlılık yaşamaları nedeniyle kendini düzenleme becerilerini edinmede gecikme yaşayabilmektedirler. Bundan dolayı sosyal ve davranışsal problemler gösterebilmektedirler (Eripek, 2009).

Zihin Engelli bireyler kişiler arası ilişkiler kurma ve sürdürmede güçlükler yaşamaktadırlar. Bu bireylerin sürekli toplumla iç içe oldukları göz önüne alınırsa toplumun her kesimine uyum sağlamaları gerekmektedir, bu da sosyal becerilerinin gelişmesi ile ilişkilidir. Engelli bireylerin içinde en çok karşılaşılan grup zihinsel engellilerdir. Ancak zihinsel engelli bireyler toplum tarafından yeterince tanınmamaktadır. Bundan dolayı bu bireylere yönelik olarak toplumda olumsuz düşünceler yer almaktadır. Bu olumsuz düşüncelerin arasında en çok yer eden zihinsel engelli bireyler adına yapılacak bir şeyin olmaması düşüncesidir (Eripek, 2005). Oysaki zihinsel engelli bireylere gereken fırsat ve olanaklar sağlandığında var olan performansları doğrultusunda toplumda yer edinebildikleri ve toplumun göz ardı ettiği ya da önemsizleştirdiği başta sosyal beceriler olmak üzere bir çok beceriyi gerçekleştirebildikleri gözlemlenmektedir.

Yetişkin zihin engelli bireyler iş ve aile hayatlarında toplumla bir arada olabilmekte ve bu durumda sosyal yönden kendilerini geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Sözel yönergeleri anlamaları, hayatları ile ilgili plan yapabilmeleri, sorunlar karşısında alternatif çözüm yolları üretebilmeleri, haksızlık karşısında kendilerini savunabilmeleri, çevrelerindeki bireylere yardım edebilmeleri, gelişimlerini sağlayacak yönde kararlar alabilmeleri bu bireylerde bulunması gereken sosyal becerilerden bazılarıdır (Heward, 2009).

Engelli öğrenciler için alanlar akademik ve akademik olmayan şeklinde ayrılabilir. Sosyal yeterlilik ve sosyal beceriler akademik olmayan alanların içinde kabul edilir. Engelli öğrencilere daha fazla sosyal yeterlilik için sosyal becerilerin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sosyal beceriler problem çözme, karar verme, kendini savunma, akran ve grup etkileşimi, özyönetim ve iletişim becerilerini içeren karmaşık bir küme olarak tanımlanır. Bu beceriler, öğrencilerin akranları, öğretmenleri, aileleri ve toplumun diğer üyeleriyle olumlu sosyal ilişkiler kurmaları için gerekli yeterliliklerdir (Kolb ve Maxwell, 2003).

Yetişkin zihin engelli bireylerin yaşamlarında başarılı olabilmeleri için öncelikle ailelerin çocuklarına destek olması gerekmektedir. Ailelerin, çocuklarını hayattan doyum sağlayabileceği iş ve serbest zaman etkinliklerine yönlendirmesi ve topluluk içerisinde kendisine yer edinebilmesi için fırsat vermesi gerekmektedir. Okullar da buldukları çevrenin koşullarına bağlı olarak bu bireylerin meslek edinebilecekleri iş eğitimini vererek iş fırsatları sunabilmelidir. Bu anlamda toplum da zihin engelli bireylerin gelişimleri yönünde onları desteklemelidir (Hardman, Drew ve Egan, 1999).

Çocuğun performans durumuna ve dikkat süresine bağlı olarak hazırlanacak olan sosyal beceri eğitim programı belirlenmelidir. Çocukla birlikte olan diğer kişilerinde beklentileri ve çocuğun içinde yaşadığı kültür dikkate alınmalıdır. Çocukların olumsuz davranışlarının yok edilmesi ya da en aza indirgenmesi amacıyla sosyal beceri eğitimi programları hazırlanmaktadır. Her çocuğun kendi içinde özelliklerinin olması ve kültürel çeşitlilik nedeniyle sosyal beceri eğitiminde de farklılıklar bulunmaktadır (Bacanlı, 2008). Eğitim ortamlarına bu farklılıkların yansımaları nedeniyle kullanılacak sosyal beceri eğitim programını belirlemek için öğrencilere fırsatlar verilerek var olan performanslarını sergilemeleri ve ilerleme kaydetmeleri amacıyla desteklenmelidirler.

Eğitimciler hazırladığı ve uygulayacağı programlarda; programın çocuk merkezli olmasına önem vermeleri gerekmektedir. Bu yönde hazırlanan bir programda çocuk daha aktif olacağından yaparak yaşayarak, daha önceki bilgilerinden yola çıkarak, arkadaşlarıyla etkileşim halinde olup bir ürün ortaya koymuş olacaktır. Dolayısıyla öğrenme daha verimli ve kalıcı hale gelmiş olacaktır. Çocukta meydana gelecek kalıcı öğrenmeyi sağlayan yöntemlerden biri de yaratıcı dramadır (Ceylan, 2009).

Yaratıcı drama yöntemi doğrultusunda çocukların beklentileri, yetileri, ilgileri, duygu ve düşünceleri, ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Çocuklara bilgiye ulaşma, anlama ve hayata geçirme, olaylar arasında neden sonuç ilişkisi oluşturabilme, problem çözme yetilerini geliştirebilme, duygu ve düşüncelerini hem beden dili hem de sözel olarak ifade edebilme, gözlem yeteneği kazandırma ve bu yeteneği arttırma, yaratıcılıklarını geliştirme ve farklı bakış açıları oluşturma gibi sosyal becerileri kazandırma da amaçlanmaktadır.

Çocukların yaşına, içinde bulunulan koşullara ve liderin hedeflerine göre eğitimde yaratıcı dramayı kullanma amaçları değişmektedir. Bunun dışında eğitimde dramayı kullanırken yaş, koşullar ve hedeften etkilenmeyen amaçlar da bulunmaktadır. Yaratıcı drama; duyguların sağlıklı şekilde dışa yansıtılmasını sağlamak, çocuğun yaratıcı hayal gücünü geliştirmek, bağımsız düşünebilme ve ifade etme fırsatı vermek, sosyal farkındalığını ve işbirliği kurma bilincini geliştirmeyi hedeflemektedir (Sağlam, 2004).

Normal gelişim gösteren çocuklarla aynı gelişimsel süreçleri izleyen özel gereksinimli çocukların eğitiminde de dramanın kullanılması ve bu yolla başta sosyal gelişim olmak üzere gelişimsel olarak desteklenmeleri önemlidir. Engeli her ne olursa olsun özel gereksinimli çocukların eğitiminin bir diğer parçası da oyundur ve oyun drama ile iç içedir. Oyun yoluyla çocuk kendini ifade edebilme ve iletişim kurma fırsatını elde etmektedir (Bayhan ve Yükselen, 2007).

Bazı oyunlar, engelli bir çocuğa oldukça zor gelebilmekte, çocuk oyun ya da oyuncakla tek başına oynayacak kadar motive olamamaktadır. Bazı engelli çocukların dikkat aralıkları yeterli değildir (Aurerbach, 2008). Bu nedenle özel gereksinimli çocuklarla oynanan oyunlarda çocuğun dikkat süresi, motivasyonu beklentileri göz önüne alınmalıdır. Çocuk üzerinde baskı kuracak kendisini yetersiz hissetmesine neden olacak ya da motivasyonunu düşürecek oyun ya da oyuncaklar tercih edilmemelidir. Unutulmamalıdır ki oyun, özel gereksinimli bireylerin sosyalleşmesinin bir parçasıdır.

Engelli bireyler yetersizlikleri nedeniyle eğitim, meslek, çevre ve iş hayatlarında zorluklar yaşayabilmektedir. Öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinışsel öğrenmelerini aktif olarak gerçekleştirmek için öğrenci merkezli bir sistemle yaklaşılmalıdır. Öğrenci merkezli eğitim yöntemlerinden biri olan yaratıcı drama öğrencinin aktif katılımını desteklemektedir. Yaratıcı drama sürecinde geçirdiği bilişsel ve duyuşsal yaşantılara etkin olarak katılan birey duyu ve duygularını aktif hale getirdiği için öğrenme meydana gelmekte ve öğrenci oluşan bu durumdan haz duymaktadır (Akfirat, 2004).

İlgili araştırmalardan Roy (2007) ortopedik engelli, down sendromlu ve asperger sendromlu öğrencilerde yaptığı tiyatro çalışmalarında, sosyal becerilerinin ve yaratıcı düşüncelerinde olumlu anlamda gelişme gözlemlenmiştir; Real (2008) 6-10 yaşlarında 180 öğrenci, 12 öğretmen, 4 uzman ve 1 yöneticiyle 64 okulda drama, müzik ve dans programı uygulamıştır. Program sonunda öğrencilerin mutluluk ve enerjilerinin arttığı, programın ailelerce desteklendiği, çocukların gelişimlerine katkı sağladığı, çocukların eğlence içinde oynadıkları, okul rutinlerini ile çocukların sosyal ve profesyonel ilişkilerini geliştirdiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Furman (2000), erken çocukluk eğitiminde dramatik oyun, drama ve televizyon çocukların sosyal gelişiminde önemli bir yere sahip olduğunu savunurken; Lister, Tanguay, Snow ve D'Amico (2009) Kanada Montreal'deki bir sanat merkezinde 10 yıldır gelişimsel yetersizliği olan bireyler için sanat, drama, müzik, dans-hareket terapileri uygulamakta; etkinliklerin bu bireylerde özsaygı, sosyal ve iletişim becerilerini geliştirdiği, cesaretlendirdiği ve olumlu etkilerinin gözlemlendiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Bunların yanı sıra O'Doherty(1989), O'Neill(2008), İpek(1988) ve Eldeniz Çetin(2005) zihin engelli bireylerle yaptıkları drama çalışmalarının sosyal becerileri geliştirmede önemli etkisinin olduğunu saptamışlardır. Bu araştırmada benzer araştırmaları yinelemek ve daha önce sınırlı sayıda yapılmış yetişkin zihin engelli bireylerle olan çalışmalara bir yenisini eklemek amacıyla planlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; zihin engelli bireylerin sosyal becerilerinin gelişiminde yaratıcı drama yönteminin etkisini belirlemek ve elde edilen bulgular doğrultusunda zihin engelli bireyler ile çalışan eğitimcilere öneriler geliştirmektir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

Alt problemler :

1. Yaratıcı drama yönteminin uygulandığı programa katılan bireyler ile böyle bir programa katılmayanlar arasında, sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinde yer alan alt boyutlara göre ön testler arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinde yer alan alt boyutlara göre yaratıcı drama yöntemiyle çalışıldığı grubun öntest-sontest sonuçları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinde yer alan alt boyutlara göre yaratıcı drama yönteminin çalışılmadığı grubun öntest-sontest sonuçları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Yaratıcı drama yönteminin uygulandığı programa katılan bireyler ile böyle bir programa katılmayanlar arasında, sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinde yer alan alt boyutlara göre son testler arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Yöntem

Araştırmada problemin yapısına bağlı olarak nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bunun yanı sıra uygulamacının gözlemleri ve tuttuğu günlükler, katılımcıların, öğretmenlerinin ve gözlemcilerin (iki yaratıcı drama uzmanı) görüşlerinin alınması gibi nitel verilerle de çalışma desteklenmiştir. Araştırmada hem nicel hem de nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Dolayısıyla araştırmanın karma yöntem üzerine kurulduğu söylenebilir.

Araştırmada ilk olarak, yaratıcı drama yöntemi kullanılarak öğretim yapılan gruptaki öğrenciler ile böyle bir uygulamada yer almayan gruptaki öğrencilerin sosyal becerileri arasında anlamlı bir farklılığın bulunup bulunmadığı test edilmeye çalışılmıştır. Bir başka deyişle, yaratıcı drama yönteminin uygulandığı ve uygulanmadığı öğrencilerin sosyal becerilerinin gelişimleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu noktada, araştırmada gerçek deneme modellerinden öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen modeli kullanılmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında, yaratıcı drama yönteminin katılımcıların sosyal becerilerinin gelişimine katkı sağlayıp sağlamadığına ilişkin olarak deney grubu ile yapılan çalışmaların video kamera kayıtları iki uzman tarafından ayrı ayrı izlenerek Yaratıcı Drama Uygulamaları Güvenirlik Formu doldurulmuştur.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2009-2010 öğretim yılı Bolu ili merkez ilçesinde bulunan bir resmi ve birde özel özel eğitim kurumunun toplam 26 yetişkin orta düzeyde zihin engelli tanısı almış öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada birden çok grubun (deney-kontrol) olması, bu grupların oluşturulması aşamasında rastgele (random) atama gerektirmiştir. Oyun salonu olan ve çalışma saatleri uygun olan grup, deney grubu olarak belirlenmiş, diğer grupta kontrol grubu olmuştur. Deney grubu için özel özel eğitim kurumundan, kontrol grubu için ise okul yönetiminden örnekleme dahil olabilecek bireylerin isim listeleri alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırma için gerekli olan verilerin toplanmasında Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (SBDÖ) kullanılmıştır. Akçamete ve Avcioğlu (2005) tarafından geliştirilmiş, geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmış olan SBDÖ sosyal etkileşimi arttırmak için iletişim yetersizliklerine yardım etmede önemli olan becerileri ölçmeyi amaçlamaktadır ve beşli dereceleme şeklinde oluşturulmuş likert tipi bir ölçektir. Araştırmada kullanılan sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinde (SBDÖ) 12 alt boyuttan oluşan toplam 69 beceri bulunmaktadır. Bu 12 alt boyuttan oluşan 69 beceri için ayrı ayrı her zaman yapar(5), çok sık yapar(4), genellikle yapar(3), çok az yapar(2) ve hiçbir zaman yapmaz(1) seçeneklerinin yer aldığı sosyal becerileri değerlendirme ölçeği ölçme-değerlendirme aracı olarak belirlenmiştir. (SBDÖ) temel sosyal beceriler, temel konuşma becerileri, ileri konuşma becerileri, ilişkiyi başlatma becerileri, ilişkiyi sürdürme becerileri, grupla iş yapma becerileri, duygusal beceriler, kendini kontrol etme becerileri, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri, sonuçları kabul etme becerileri, yönerge verme becerileri ve bilişsel beceriler olmak üzere 12 alt boyuttan oluşmaktadır ve yaratıcı drama yöntemi uygulama programları bu doğrultuda hazırlanmıştır. Araç hem engelli hem de normal gelişim gösteren öğrencilere uygulanabilmektedir.

Uygulama Ortamı

Yetişkin zihin engelli bireylere sosyal beceri eğitimi vermek için hazırlanan programın uygulamaları Bolu ili Merkez ilçe de yer alan bir özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde yürütülmüştür. Uygulamalar kurumun oyun salonunda yapılmıştır. Oyun salonunda oyuncak dolapları, top havuzu, küçük kaydırak, minderler, çeşitli materyaller ve oyuncaklar yer almıştır. Ortamda uyarıcı kontrolü sağlanmıştır. Çalışma için gerekli olan materyaller kullanılmış, çalışma dahilinde olmayanların ise kapaklı dolaplarda denetimi sağlanmıştır. Ayrıca salonun zemininin halı ile kaplı olması yapılan yaratıcı drama çalışmalarının yer etkinliklerinde ve çocukların ayakkabısız daha rahat çalışmaları açısından da olumlu yönde katkıda bulunmuştur.

Deneyisel Uygulama

Bu çalışmada deney grubunda yer alan öğrencilerle her biri 60 dakika süren ve on yedi oturumdan oluşan yaratıcı drama ile sosyal beceri eğitimi gerçekleştirilmiştir. Oturum sayısı becerilerin sayısına ve bir yarı döneme yayılacak şekilde belirlenmiştir. Uygulama on yedi hafta boyunca, haftada bir gün 60 dakika olacak şekilde uygulanmıştır. Uygulamalara on yedi oturum süresince araştırmacı ile birlikte bir de özel eğitim alanında zihin engelli bireylerle çalışan psikolog katılmıştır ve oturumların video kamera kaydını ve fotoğraf çekimini sağlamıştır. Bir örnek oturum planı Ek-1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Deney Grubu Katılımcılarının Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Cinsiyeti	Yaşı	Çalışma öncesi sosyal beceri eğitimi alma durumları	Engel türü
E1	E	23	-	Zihinsel Yetersizlik
E2	E	22	-	Zihinsel Yetersizlik
E3	E	32	-	Zihinsel Yetersizlik
E4	E	19	-	Zihinsel Yetersizlik
E5	E	21	-	Zihinsel Yetersizlik
E6	E	19	-	Zihinsel Yetersizlik
E7	E	23	-	Zihinsel Yetersizlik
K1	K	24	-	Zihinsel Yetersizlik
K2	K	24	-	Zihinsel Yetersizlik
K3	K	21	-	Down Sendromu
K4	K	22	-	Zihinsel Yetersizlik
K5	K	40	-	Zihinsel Yetersizlik
K6	K	21	-	Zihinsel Yetersizlik

Tablo 2: Kontrol Grubu Katılımcılarının Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Cinsiyeti	Yaşı	Çalışma öncesi sosyal beceri eğitimi alma durumları	Engel türü
E1	E	29	-	Zihinsel Yetersizlik
E2	E	27	-	Zihinsel Yetersizlik
E3	E	25	-	Zihinsel Yetersizlik
E4	E	20	-	Zihinsel Yetersizlik
E5	E	20	-	Zihinsel Yetersizlik
E6	E	20	-	Zihinsel Yetersizlik
E7	E	19	-	Zihinsel Yetersizlik
K1	K	20	-	Zihinsel Yetersizlik
K2	K	22	-	Down Sendromu
K3	K	25	-	Zihinsel Yetersizlik
K4	K	26	-	Zihinsel Yetersizlik
K5	K	21	-	Zihinsel Yetersizlik
K6	K	19	-	Zihinsel Yetersizlik

*Katılımcılara, K1-K2-K3-K4-K5-K6 ve E1-E2-E3-E4-E5-E6-E7 şeklinde kod kullanılmıştır. K: Kız E:Erkek

Deney ve kontrol grupları 6 kız,7 erkek olmak üzere toplam 13'er katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılar arasında engel türü bakımından her iki grupta da ortak olarak 12 zihinsel yetersizlik, 1 down sendromlu katılımcı yer almaktadır. Her iki grup da araştırma öncesi herhangi bir sosyal beceri eğitimi almamışlardır.

Tablo 3: Deney ve Kontrol Grubunun Yaş Ortalamaları

	Deney Grubu	Kontrol Grubu
Yaş Ortalamaları	24	23

Katılımcılar orta düzeyde yetişkin zihin engelli bireylerden oluşmaktadır. Orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler; zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki sınırlılık nedeniyle temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ve destek eğitim hizmetlerine yoğun şekilde ihtiyaç duymaktadırlar (MEB, 2006). Katılımcıların işitme, görme ve fiziksel engelleri bulunmamaktadır. Alıcı dil becerilerine yönelik verilen yönergeleri kavrayabilmekte ancak ifade edici dil becerilerine dayalı çalışmalarda özgüven duygularının zayıf olması ve dil gelişimlerinde gerilik olması nedeniyle problem yaşamaktadırlar.

Gözlemci

Araştırmada yaratıcı drama uygulamaları güvenilirlik verileri, Yaratıcı Drama Uygulamaları Güvenirlik Formu ile toplanmıştır. Araştırmannın gözlemciler arası güvenilirlik ve uygulama güvenilirliği verileri iki yaratıcı drama uzmanı tarafından video kamera kayıtları izlenerek toplanmıştır. Araştırmannın gözlemcilerine çalışma hakkında bilgi verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma sürecinde uygulanacak yaratıcı drama oturum planları becerilere uygun bir şekilde araştırmacı tarafından hazırlanmış ve uzman görüşüne sunulmuştur. Gerekli düzeltmeler yapılarak planlar uygulamaya hazır bir hale getirilmiştir. Bolu ili Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izinle şubat – haziran 2010 tarihleri arasında uygulama süreci başlamıştır. Haftada bir kez bir saat üzerinden uygulama süresince ölçekte yer alan becerilerin tümü, katılımcıların bireysel ve grup öğretmenleri tarafından kamera kayıtları izlenerek drama değerlendirmesine yönelik olarak da iki uzman tarafından değerlendirilmiştir ve öğrencilerin bireysel öğretmenleri çalışma öncesinde öntest olarak, ardından 17 hafta sonra çocukları gözlemleyerek son testleri doldurulmuştur. Doldurulan formlarla son puanları belirlenmiş, araştırmannın nicel veri toplama işlemi sonlandırılmıştır.

Araştırmannın nitel veri toplama sürecinde ise katılımcıların bireysel ve grup öğretmenleri ile görüşmeler yapılmış olup ayrıca katılımcılara da yaratıcı drama oturumları sonunda gerçekleştirilen değerlendirme aşamasında çalışmaya dair duygu, düşünce ve hissettikleri hakkında sorular sorularak bilgi elde edilmiştir. Katılımcıların zihinsel yetersizliklerinin bulunmasından dolayı, katılımcılarla detaylı ve yapılandırılmış bir görüşme sağlanamamıştır. Ayrıca katılımcılar arasında ifade edici dil becerileri yönünden yetersizlik gösteren bireylerin de yer almasından dolayı verdikleri cevapların sınırlı kelimelerden oluştuğu gözlenmiştir. Katılımcılar ile bireysel ve grup öğretmenlerinden çalışmalara yönelik olarak görüşmelerde alınan bilgilere uygulamacının gözlemleri ve tuttuğu günlükler başlığı altında yer verilmiştir.

Gözlemciler Arası Güvenirlik ve Geçerlik Verileri

Araştırmannın gözlemciler arası güvenilirlik verileri iki yaratıcı drama uzmanı tarafından toplanmıştır. Gözlemciler araştırmannın video kamera kayıtlarını izleyerek verileri her bir oturum için hazırlanmış olan Yaratıcı Drama Uygulamaları Güvenirlik Formu'na kaydetmiş ve gözlemciler arası güvenilirlik hesabı $((\text{görüş birliğı})/(\text{görüş birliğı}+\text{görüş ayrılığı}))\times 100$ formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Araştırmannın gözlemcileri yaratıcı drama konusunda uzman oldukları için gözlemcilere bu konuda herhangi bir bilgi verilmemiştir. Güvenirlik hesaplamalarında, gözlemciler arası güvenilirlik katsayısının %80 olması yeterlidir. %90 ve üstü ideal güvenilirlik katsayısı olarak kabul edilmektedir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2004).

Tüm çalışmalar yaratıcı drama alanında uzman bir öğretim üyesince izlenmiş ve kontrol edilmiştir. Uygulamacılar arası güvenilirlik için 17 cd'den rastgele dört tanesi seçilip yaratıcı drama konusunda uzman iki kişi tarafından ayrı ayrı izlenip her bir cd için (oturum için) form doldurulmuştur. Ayrıca tüm yaratıcı drama oturum planları iki ayrı uzman tarafından önceden kontrol edilmiş ve düzenlenmiştir.

Araştırmannın 7,9,11 ve 13. çalışmalara ait gözlemciler arası güvenilirlik bulguları Tablo-4'de gösterildiği şekilde bulunmuştur.

Tablo-4: Gözlemciler Arası Güvenirlik Verileri

	Görüş birliği	Görüş ayrılığı	Gözlemciler arası güvenirlik
7. çalışma	15	1	% 94
9. çalışma	14	2	% 88
11. çalışma	16	0	% 100
13. çalışma	13	3	% 81

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumu

Uygulama sonucunda elde edilen verilerin, Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) for Windows 10.0 paket programı aracılığıyla sıra ortalamaları ve sıra toplamları belirlenmiştir. Tüm alt problemlerin yapısına bağlı olarak Mann Whitney U testi ve Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi istatistiksel tekniği ile veriler analiz edilmiştir. Alt problemlerin yapısına göre deney ve kontrol grubunun sıra ortalamaları ve sıra toplamları değerlerine ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra alt boyutların tek tek ön ve son test sıra ortalama ve sıra toplam değerleri elde edilmiştir. Veriler $p < .05$ anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın alt problemlere ilişkin bulguları ve bulgular dikkate alınarak yapılan yorumlar yer almaktadır.

Birinci Alt Problem: Yaratıcı drama yönteminin uygulandığı programa katılan bireyler ile böyle bir programa katılmayanlar arasında, sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinde yer alan alt boyutlara göre ön testler arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Zihin engelli bireylerden yaratıcı drama yönteminin uygulandığı programa katılanlarla (deney grubu), böyle bir programa katılmayanların (kontrol grubu) uygulama öncesindeki sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinde yer alan alt boyutlara göre aldıkları puanların Mann Whitney U-testi sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: Grupların Uygulama Öncesindeki U-Testi Sonuçları

	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
TSB	Deney	13	11.23	146.00	55.00	.128
	Kontrol	13	15.77	205.00		
TKB	Deney	13	11.04	143.50	52.50	.097
	Kontrol	13	15.96	207.50		
İKB	Deney	13	13.54	176.00	84.00	.979
	Kontrol	13	13.46	175.00		
GİYB	Deney	13	13.15	171.00	80.00	.817
	Kontrol	13	13.85	180.00		
DB	Deney	13	13.65	177.50	82.50	.918
	Kontrol	13	13.35	173.50		
KKEB	Deney	13	13.19	171.50	80.50	.836
	Kontrol	13	13.81	179.50		
SDBÇB	Deney	13	10.96	142.50	51.50	.088
	Kontrol	13	16.04	208.50		
SKVB	Deney	13	14.38	187.00	73.00	.545
	Kontrol	13	12.62	164.00		
YVB	Deney	13	10.00	130.00	39.00	.018*
	Kontrol	13	17.00	221.00		
BB	Deney	13	11.88	154.50	63.50	.277
	Kontrol	13	15.12	196.50		
İBB	Deney	13	9.46	123.00	32.00	.007*
	Kontrol	13	17.54	228.00		
İSB	Deney	13	14.42	187.50	72.50	.536
	Kontrol	13	12.58	167.50		

p<0.05

Alt boyutlar bazında tek tek incelendiğinde temel sosyal beceriler U=55.00 p=.128, temel konuşma becerileri U=52.50 p=.097, ileri konuşma becerileri U=84.00 p=.979, grupla iş yapma becerileri U=80.00 p=.817, duygusal beceriler U=82.50 p=.918, kendini kontrol etme becerileri U=80.50 p=.836, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri U=51.50 p=.088, sonuçlara karar verme becerileri U=73.00 p=.545, yönerge verme becerileri U=39.00 p=.018, bilişsel beceriler U=63.50 p=.277, ilişkiyi başlatma becerileri U=32.00 p=.007 ve ilişkiyi sürdürme becerileri U=72.50 p=.536 olarak bulunmuştur. Buna göre anlamlılık düzeyi p<.05'e göre bakıldığında, uygulama öncesi deney grubu ve kontrol grubu arasında alt boyutlar bazında yönerge verme becerileri ve ilişkiyi başlatma becerileri dışındaki beceriler

arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

İkinci Alt Problem: Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinde yer alan alt boyutlara göre yaratıcı drama yöntemiyle çalışıldığı grubun öntest-sontest sonuçları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Uygulamaya katılan bireylerin deney öncesi ve sonrası sosyal becerilerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan bireylerin sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinde aldıkları deney öncesi ve sonrası puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir.

Tablo 6: Deney Öncesi ve Sonrası Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

	Sontest-öntest	n	sıra ortalaması	sıra toplamı	z	p
TSB	Negatif sıra	1	3.00	3.00	2.97*	.003
	Pozitif sıra	12	7.33	88.00		
	Eşit	0	-	-		
TKB	Negatif sıra	0	.00	.00	2.94*	.003
	Pozitif sıra	11	6.00	66.00		
	Eşit	2	-	-		
İKB	Negatif sıra	3	5.50	16.50	1.47*	.141
	Pozitif sıra	8	6.19	49.50		
	Eşit	2	-	-		
İBB	Negatif sıra	0	.00	.00	3.06*	.002
	Pozitif sıra	12	6.50	78.00		
	Eşit	1	-	-		
İSB	Negatif sıra	3	2.33	7.00	2.32*	.020
	Pozitif sıra	8	7.38	59.00		
	Eşit	2	-	-		
GİYB	Negatif sıra	0	.00	.00	3.20*	.001
	Pozitif sıra	13	7.00	91.00		
	Eşit	0	-	-		
DB	Negatif sıra	0	.00	.00	2.93*	.003
	Pozitif sıra	11	6.00	66.00		
	Eşit	2	-	-		
KKEB	Negatif sıra	0	.00	.00	2.94*	.003
	Pozitif sıra	11	6.00	66.00		
	Eşit	2	-	-		
SDBÇB	Negatif sıra	2	5.25	10.50	2.00*	.045
	Pozitif sıra	9	6.17	55.50		
	Eşit	2	-	-		
SKEB	Negatif sıra	1	11.50	11.50	2.20*	.027
	Pozitif sıra	11	6.05	66.50		
	Eşit	1	-	-		
YVB	Negatif sıra	0	.00	.00	3.18*	.001
	Pozitif sıra	13	7.00	91.00		
	Eşit	0	-	-		
BB	Negatif sıra	0	.00	.00	3.18*	.001
	Pozitif sıra	13	7.00	91.00		
	Eşit	0	-	-		

* Negatif sıralar temeline dayalı

Alt boyutlardan temel sosyal beceriler $z=2.97$, $p<.05$; temel konuşma becerileri $z=2.94$, $p<.05$; ilişkiyi başlatma becerileri $z=3.06$, $p<.05$; ilişkiyi sürdürme becerileri $z=2.32$, $p<.05$; grupta iş yapma becerileri $z=3.20$, $p<.05$; duygusal beceriler $z=2.93$, $p<.05$; kendini kontrol etme becerileri $z=2.94$, $p<.05$; saldırgan

davranışlarla başa çıkma becerileri $z=2.00$, $p<.05$; sonuçları kabul etme becerileri $z=2.20$, $p<.05$; yönerge verme becerileri $z=3.18$, $p<.05$ ve bilişsel beceriler $z=3.18$, $p<.05$. İleri konuşma becerilerinin ise $z=1.47$, $p=.141$ ' dir.

Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamları dikkate alındığında, gözlenen bu farkın pozitif sıralar, yani sontest puanı lehinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, 17 hafta süresince yapılan yaratıcı drama çalışmalarının çocukların sosyal becerilerini geliştirmede önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. **Üçüncü Alt Problem:** Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinde yer alan alt boyutlara göre yaratıcı drama yönteminin çalışılmadığı grubun öntest-sontest sonuçları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Uygulamaya katılmayan bireylerin deney öncesi ve sonrası sosyal becerilerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 7'de verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılmayan bireylerin sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinde aldıkları deney öncesi ve sonrası puanları arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 7: Uygulamaya Katılmayan Grubun Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

	Sontest-öntest	n	sıra ortalaması	sıra toplamı	z	p
TSB	Negatif sıra	0	.00	.00	.00	1.00
	Pozitif sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13	-	-		
TKB	Negatif sıra	0	.00	.00	.00	1.00
	Pozitif sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13	-	-		
İKB	Negatif sıra	0	.00	.00	.00	1.00
	Pozitif sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13	-	-		
İBB	Negatif sıra	0	.00	.00	.00	1.00
	Pozitif sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13	-	-		
İSB	Negatif sıra	0	.00	.00	.00	1.00
	Pozitif sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13	-	-		
GİYB	Negatif sıra	0	.00	.00	.00	1.00
	Pozitif sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13	-	-		
DB	Negatif sıra	0	.00	.00	.00	1.00
	Pozitif sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13	-	-		
KKEB	Negatif sıra	0	.00	.00	.00	1.00
	Pozitif sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13	-	-		
SDBÇB	Negatif sıra	0	.00	.00	.00	1.00
	Pozitif sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13	-	-		
SKEB	Negatif sıra	0	.00	.00	.00	1.00
	Pozitif sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13	-	-		
YVB	Negatif sıra	0	.00	.00	.00	1.00
	Pozitif sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13	-	-		
BB	Negatif sıra	0	.00	.00	.00	1.00
	Pozitif sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13	-	-		

Kontrol grubu sonuçları alt boyutlar bazında incelendiğinde tümünde; temel sosyal beceriler, temel konuşma becerileri, ilişkiyi başlatma becerileri, ilişkiyi sürdürme becerileri, duygusal beceriler, kendini kontrol etme becerileri, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri, sonuçları kabul etme becerileri, yönerge verme becerileri, bilişsel beceriler, ve ileri konuşma becerilerinin sonuçlarının $z=.00$, $p=1.00$ olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlardan yola çıkarak, yaratıcı drama çalışmalarının yürütülmediği kontrol grubunda yer alan bireylerin sosyal becerilerinin gelişiminde herhangi bir değişikliğin olmadığı söylenebilir.

Dördüncü Alt Problem: Yaratıcı drama yönteminin uygulandığı programa katılan bireyler ile böyle bir programa katılmayanlar arasında, sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinde yer alan alt boyutlara göre son testler arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Zihin engelli bireylerden yaratıcı drama yönteminin uygulandığı programa katılanlarla (deney grubu), böyle bir programa katılmayanların (kontrol grubu) uygulama sonrasındaki sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinde yer alan alt boyutlara göre aldıkları puanların Mann Whitney U-testi sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Grupların Uygulama Sonrasındaki U-Testi Sonuçları

	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
TSB	Deney	13	14.04	182.50	77.50	.718
	Kontrol	13	12.96	168.50		
TKB	Deney	13	15.23	198.00	62.00	.245
	Kontrol	13	11.77	153.00		
İKB	Deney	13	15.35	199.50	60.50	.214
	Kontrol	13	11.65	151.50		
GİYB	Deney	13	16.04	208.50	60.50	.214
	Kontrol	13	10.96	142.50		
DB	Deney	13	16.85	219.00	41.00	.025
	Kontrol	13	10.15	132.00		
KKEB	Deney	13	17.31	225.00	35.00	.011
	Kontrol	13	9.69	126.00		
SDBÇB	Deney	13	12.62	164.00	73.00	.552
	Kontrol	13	14.38	187.00		
SKVB	Deney	13	17.92	233.00	27.00	.002
	Kontrol	13	9.08	118.00		
YVB	Deney	13	15.96	207.50	52.50	.095
	Kontrol	13	11.04	143.50		

BB	Deney	13	16.27	211.50	48.50	.064
	Kontrol	13	10.73	139.50		
İBB	Deney	13	9.46	123.00	32.00	.007
	Kontrol	13	17.54	228.00		
İSB	Deney	13	12.12	157.50	66.50	.354
	Kontrol	13	14.88	193.50		

Buna göre, 17 haftalık bir deneysel çalışma sonunda, yaratıcı drama yöntemlerinin uygulandığı programa katılanlar ile böyle bir programa katılmayanların, ölçekte yer alan alt boyutlarda duygusal becerileri $U=41.00$, kendini kontrol etme becerileri $U=35.00$ ve sonuçlara karar verme becerisi $U=27.00$, $p<.05$ arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur.

Sıra ortalamaları dikkate alındığında ise yaratıcı drama yönteminin uygulandığı programa katılanların, programa katılmayanlara göre saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisi hariç, tüm sosyal becerilerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu, drama yönteminin zihinsel engelli bireylerin sosyal becerilerini arttırmada etkili olduğunu göstermektedir.

Uygulamacının Gözlemleri ve Tuttuğu Günlükler

Yaratıcı drama uygulamalarına başlandığında katılımcıların daha önce yaratıcı drama yaşantıları olmadığından çekingen ve kaygılı oldukları gözlemlenmiştir. İlerleyen süreçte yapılan drama uygulamalarında motivasyonlarının arttığı ve yaratıcı drama çalışmalarının aşamalarında katılımcıların çalışmanın gerektirdiği davranışları kendiliklerinden gerçekleştirdikleri görülmüştür.

Yine çalışmanın başlarında grup içerisinde yer alan katılımcıların birbirlerine mesafeli durdukları, ortak bir amaç çerçevesinde hareket edemedikleri, işbirliği düzeylerinin düşük olduğu gözlemlenmişken; ilerleyen süreçte birbirlerine olan bağlılıklarının arttığı, ortak bir amaç doğrultusunda hareket ederek bir bütün olmaktan zevk aldıkları gözlemlenmiştir. Müzik eşliğinde dans etme etkinliklerinde başlangıçta katılımcıların arkadaşlarıyla birlikte dans etmekten utandıkları gözlemlenmişken yapılan yaratıcı drama çalışmalarında sürece adapte olmaları sonucunda birbirlerini model alarak tüm katılımcıların dans etmekten zevk aldıkları gözlemlenmiştir. Yapılan artık materyal çalışmasında her birine verilen malzemeyi arkadaşlarıyla paylaşarak işbirliği içinde büyük resim kağıdında sınırları belirlenmiş kuş figürünü zevkle tamamladıkları ve ortak bir ürün ortaya koymanın hazzını yaşadıkları, katılımcıların söylemlerinden ve araştırmacının gözlemlerinden anlaşılmıştır.

Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nde yer alan becerilerden yardım etme becerisini katılımcıların kazandıkları ya da var olan becerilerini geliştirdikleri, etkinlikler esnasında istenilen beceriyi gerçekleştirmekte güçlük çeken arkadaşlarının etkinliğe katılımını desteklemek amacıyla sözel ya da fiziksel müdahalede buldukları, böylelikle de grup içerisinde motivasyonun arttığı gözlemlenmiştir.

Kamera çekimleri, katılımcıların çalışmalara katılım düzeylerini, ilgilerini, çalışmaya olan dikkatlerini olumsuz yönde etkilememiştir ve katılımcılar atölye ortamında tamamen doğal davranışlar sergilemişlerdir. Uygulamaya dahil olan katılımcıların gönüllü oldukları gözlemlenmiştir.

Çalışmaya başlamadan önce ya da çalışma sonlarında katılımcıların öğretmenleri ve kurum idaresi ile yapılan görüşmelerde katılımcıların mutlu olarak çalışmadan çıktıkları ve bir sonraki uygulamayı heyecanla bekledikleri bilgisi alınmıştır. Ayrıca uygulamacıyı da kurumda gördükleri anda hemen yanına gelip, çalışma ile ilgili sordukları sorulardan katılımcıların isteklilik düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Tartışma

O'Doherty (1989), down sendromlu 30 çocukla yaratıcı drama yönteminin ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri üzerindeki etkililiğini incelemek amacıyla yaptığı çalışmada yöntemin etkili olduğunu saptamıştır. Çalışmada down sendromlu bir katılımcının bulunması ve hedef sosyal beceriler alt boyutlarında yer alan ilişkiyi başlatma ve ilişkiyi sürdürme becerilerinde artış gözlenmesi, bu iki araştırmanın da bu nokta da örtüştüğünü göstermektedir.

Sosyal beceri öğretimi ile ilgili yapılan çalışmalar içerisinde, zihinsel engelli bireylerin sosyal becerilerinin gelişimine yaratıcı drama yönteminin etkililiğini araştıran İpek (1998)'in, araştırmasında kurallı oyun (grup oyunları), paylaşma, sorumluluk alma, grup oyunlarına yetişkin liderliğinde uyma, grup oyunlarına büyük çocuk liderliğinde uyma, işbirliği yapma, yardım etme, yardım isteme, duygularını uygun biçimde ifade etme, sıra bekleme ve seçim yapma becerileri yer almıştır ve belirlenen sosyal becerilerde ilerlemeler kaydedildiği belirlenmiştir. Araştırmada; kurallı oyun, paylaşma, iş birliği yapma, yardım etme, yardım isteme ve duygularını uygun biçimde ifade etme becerileri çalışılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda bu beceri alanlarında katılımcılardaki ilerleme İpek'in çalışması ile paralellik göstermektedir.

Eldeniz Çetin (2005)'in araştırmasında da, sosyal becerileri değerlendirme ölçeği (7-11 yaş) kullanılmış, araştırma sonucunda temel beceriler, temel konuşma becerileri, ileri konuşma becerileri, ilişkiyi başlatma becerileri, ilişkiyi sürdürme becerileri, grupla iş yapma becerileri, duygusal beceriler, kendini kontrol etme becerileri, yönerge verme becerileri ve bilişsel beceri düzeylerinde dramanın etkili olduğu görülmüştür. Eldeniz Çetin (2005)'in elde ettiği bulgular ile yapılan araştırma alt boyutlar bazında karşılaştırıldığında ileri konuşma becerileri dışında diğer tüm alt boyutlarda paralellik göstermektedir. Araştırmanın deney grubu verilerinde, ileri konuşma becerilerinin Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi'ne göre $p=.141$ olmasının katılımcılar arasında ifade edici dil becerileri açısından yetersizlik gösteren bireylerden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

O'Neill (2008)'in çalışmasında, iki özel gereksinimli çocuğun da yer aldığı erken çocukluk dönemi sınıfında sosyal uyuma teşvik amacıyla hikaye anlatımında yaratıcı drama çalışmaları uygulanmış ve özel gereksinimli çocuklar da dahil olmak üzere yaratıcı drama uygulamalarının hikaye anlatımında etkili olduğu ve sosyal uyum becerilerinde teşvik edici bir yol çizdiği belirlenmiştir. Bu araştırma için hazırlanan drama oturum planlarında yer alan canlandırma aşamalarında da hikaye etkinliklerine yer verilmiş ve yaratıcı dramanın hikayenin anlatımında, tamamlanmasında ve canlandırılmasında etkili olduğu ve uyum içinde hareket etmeyi destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Bu bağlamda bu bulgular yaratıcı dramanın hikaye anlatımında etkili olduğunu göstermekte ve O'Neill'in bulgularını desteklemektedir.

Roy (2007)'un yaptığı tiyatro çalışmalarında, katılımcıların arasında down sendromlu bireyler yer almakta ve sosyal becerilerinde olumlu gelişmeler olmaktadır. Çalışmada bir down sendromlu bireyin olması ve sosyal becerilerinde ilerleme olması ve yaratıcı drama çalışmaları ile tiyatro çalışmalarının benzerlik göstermesi bakımından Roy'un çalışması araştırmanın bulgularını kısmen desteklemektedir.

Real (2008)'in müzik ve dans programı uygulayarak yaptığı çalışma sonucunda katılımcıların mutluluk ve enerjilerinin arttığını, gelişimlerine katkı sağladığını gözlemlemiştir. Çalışmada uygulamacının gözlemleri ve tuttuğu günlüklerde katılımcıların mutlu olduğu ve motivasyonlarının arttığı ,sosyal gelişimlerine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.Araştırma kapsamında yapılan drama çalışmalarında müzik ve dansa yer verilmesi bakımından iki araştırma bulguları birbirleriyle örtüşmektedir.

Furman (2000), yaratıcı dramının çocukların gelişiminde önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmiş çalışmada elde edilen sayısal verilerde Furman'ın bu görüşü destekler niteliktedir.

Lister vd. (2009)'nin sanat merkezinde gelişimsel yetersizliği bulunan bireyler ile yaptığı terapi çalışmalarında yaratıcı drama da yer almaktadır. Bu bireylerin sosyal becerilerinde gelişme olması bakımından Lister vd.'in bulguları araştırmayı kısmen desteklemektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın amacı zihin engelli bireylerin sosyal becerilerinin gelişimine yaratıcı drama yönteminin etkisini belirlemek ve elde edilen bulgular doğrultusunda zihin engelli bireyler ile çalışan eğitimcilerle öneriler geliştirmektir. Bu amaçla yaratıcı drama yöntemi ile hazırlanan sosyal beceri eğitiminin deneklerin sosyal becerilerini geliştirmede etkili olup olmadığı değerlendirilmiştir. Yetişkin zihin engelli bireylerin sosyal becerilerinin gelişiminde yaratıcı drama yönteminin etkisi belirlenip elde edilen verilerin istatistiksel analizleri yapılarak alt problemlere ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. Sonuç olarak bulgular incelendiğinde bu araştırmanın çalışmada yer alan bireylere katkı sağladığı düşünülebilir. Ayrıca eğitimcilerine ve ailelerine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle;

- 1.Yaratıcı drama yöntemi ile sosyal beceri eğitim programı çalışılmadan önce katılımcıların drama yaşantıları gözden geçirilerek, sadece yaratıcı drama oturumları düzenlenerek uygulamaya hazır hale getirilmeleri önerilebilir.
- 2.Zihin engelli bireylere sosyal beceri öğretim programlarında yaratıcı drama yöntemi ile farklı öğretim yöntemlerinin etkililiğinin karşılaştırılması önerilebilir.
- 3.Zihin engelli bireylere yaratıcı drama yöntemi kullanılarak hazırlanan sosyal beceri öğretim programlarının farklı yaş gruplarına uygulanması önerilebilir.
- 4.Yaratıcı drama uygulamalarının ardından katılımcıların ailelerinden görüş alınarak, katılımcıların edindikleri ya da geliştirdikleri sosyal becerileri farklı ortamlarda karşılaştıkları durumlarda sergileme düzeyleri hakkında bilgi edinimi önerilebilir.

Ek-1: Örnek Oturum Planı

Lider: Derya KAYA

Çalışmanın Adı : 'Neşeli Renkler'

Materyaller: Kırmızı, mavi, sarı yaka kartları, top

Yöntem ve Teknikler: Yaratıcı drama, oyun, doğaçlama, rol oynama

Yaş grubu: Yetişkin Zihin Engelli Bireyler

Süre:60 dakika

Hedef/kazanım:

- Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözer.
- Kendisinden istemediği bir şeyi yapması istendiğinde 'hayır' der.
- Kendisinden yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda karşısındakine söyler.
- Suçlamalar karşısında kendisini savunur.

Isınma/Hazırlık

1. Etkinlik:Lider, 'merhaba nasılsınız? Bugün ki çalışmaya hepiniz hazır görünüyorsunuz, hemen başlayalım' der ve katılımcıların çember olmasını ister. Ardından sırasıyla katılımcılara 'anne, baba, çocuk, anne, baba,...' şeklinde isimlendirerek annelere kırmızı, babalara mavi, çocuklara ise sarı yaka kartı takılır. Annelerin, babaların ve çocukların bir araya gelerek katılımcıların üç grup haline gelmesi sağlanır. Lider, gruplara eşit uzaklıkta bir yerde durur ve aile dediğimde, her gruptan liderin yanına en hızlı koşan katılımcı aileyi oluşturur. Gruplardan ilk gelen katılımcılar, sosyal pekiştireç ile pekiştirilir. Oyun birkaç kere bu şekilde oynandıktan sonra oluşan aile gruplarının mekanda bir yer olarak oturmaları istenir ve böylelikle tüm katılımcılar bir aile grubuna dahil olmuş olur. Oluşan aile gruplarının bir çizgi şeklini alması istenir. Lider '(A,B,C; C,B,A; BAC)' gibi kombinasyonlar söyler sıralamayı ilk olarak doğru yapan grup alkışlanır.

Canlandırma

2.Etkinlik:Lider, oluşturulan ailelerin yanlarına giderek

Birinci gruba: izin almadan bakkala giden çocuk, bu duruma öfkelenen anne, olayın kavga edilmeden çözülmesini isteyen ve bunu sağlayan baba

İkinci gruba: odasını toplamak istemeyen, annesine hayır diyen ve durumun haklı gerekçelerini gösteren bir çocuk, suçlayan anne olayın kavga edilmeden çözülmesini isteyen ve bunu sağlayan baba

Üçüncü gruba: bulaşıkları yıkamak istemeyen, babasına hayır diyen ve durumun haklı gerekçelerini gösteren bir çocuk, suçlayan baba, olayın kavga edilmeden çözülmesini isteyen ve bunu sağlayan anne

dördüncü gruba: kardeşinin ödevlerini yapmasına yardım etmek istemeyen, annesine hayır diyen ve durumun haklı gerekçelerini gösteren bir çocuk, suçlayan anne, olayın kavga edilmeden çözülmesini isteyen ve bunu sağlayan baba; olarak gruplara rollerini verir ve canlandırmaları istenir.

Gruplar alkışlanarak teşekkür edilir ve çember oluşturmaları istenir.

Değerlendirme

3.Etkinlik: Lider, 'katılımcıların oldukları yere düzgün bir şekilde oturmalarını' ister ve kendisi de çembere dahil olur, katılımcılara 'siz hiç istemediğiniz bir şey yapıyor musunuz?, neden? istemediğiniz şeyler için 'hayır', diyor musunuz? kimlere? kavga etmeden çözüme ulaşmak nasıl bir duygu? böyle durumlarla karşılaştınız mı? ne yaptınız?...' gibi sorular sorulur ve teşekkür edilerek çalışma sonlandırılır.

Kaynaklar

- Auerbach, S. (2008). *Anne babalar için çocuk yetiştirmede oyunun önemi* (çev. M. M. Açıkan). İstanbul: Yakamoz Yayınları.
- Akçamete, G. ve Avcioğlu, H. (2005). Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin (7-12 yaş) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 61-77.
- Akfırat, F. Ö. (2004). *Yaratıcı dramanın işitme engellilerin sosyal becerilerine gelişiminin etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkök, F. (2006). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi öğretmen el kitabı* (4.Baskı). İstanbul: Özgür yayınları.
- Bacanlı, H. (2008). *Sosyal Beceri Eğitimi*. Ankara: Asal Yayınları.
- Bayhan, P. ve Yükselen, A. (2007). Özel gereksinimli çocuklarda drama modelleri ve oyun. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(3-4), 45-57.
- Ceylan, Ş. (2009). *Vineland sosyal-duygusal erken çocukluk ölçeğinin geçerlik-güvenirlik çalışması ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden beş yaş çocuklarının sosyal-duygusal davranışlarına yaratıcı drama eğitiminin etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eldeniz, M. Ç. (2005). *Zihin engelli öğrenciler için hazırlanan sosyal beceri öğretim programının etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eripek, S. (2005). *Zeka Geriliği*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Eripek, S. (2009). *Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar*. Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım.
- Furman, L.(2000). *Arts and Young Children In Support of Drama in Early Childhood Education, Again*. *Early Childhood Education Journal*, 27(3), 173-178.
- Hardman, M.L., Drew, C.J. ve Egan, M.W. (1999). *Human Exceptionality. Society, School, and Family. Sixty Edition*. USA: A Viacom Company. 256-291.
- Heward, W.L. (2009). *Exceptional Children An Introduction to Special Education*. Ninth Edition. USA: Pearson Education Ltd., London, 128-170.
- İpek, A. (1998). *Eğitimde dramanın zihin engelli çocukların sosyal gelişimleri üzerinde etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kolb S. M. ve Maxwell C.H. (2003). Critical social skills for adolescents with high incidence disabilities:

- parental perspectives. *Council for Exceptional Children*, 69(2), 163-179.
- Lister,S., Tanguay, D., Snow, S. ve D'Amico, M.(2009).*Development of a Creative Arts Therapies Center for People with Developmental Disabilities*. Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association. 26(1), 34-37.
- Maag J.W. (2006). Social skills training for students with emotional and behavioral disorders: a review of reviews. *Behavioral Disorders, PreQuest Psychology Journals*, 32(1), 5-17.
- Milli Eğitim Bakanlığı. *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. 31.05.2006-26184 Sayılı Resmi Gazete.
- O'Doherty, S. (1989). Play and drama therapy with the down's syndrome child. *The Arts in Psychotherapy*, 16, 171-178.
- O'Neill, B.E. (2008). *Storytelling and creative drama: a dynamic approach to inclusive early childhood education*. Approved by the Committee on the Degree of Doctor of Education. Columbia University.
- Real, M.S.J.C.(2008).*Music, Synergies and Interculturality 'MUSSI at School' Project*. Intercultural Education, Vol 19(1), 79-81.
- Roy, B.(2007).*How Community Theater can Enrich the life of a Person with Special Needs*. EP Magazine, www.eparent.com, 32-33.
- Sağlam, T. (2004). Dramatik Eğitim: Amaç mı? Araç mı?. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 17, 4 – 21.
- Tekin, E. ve Kırcaali-İftar, G. (2004). *Özel Eğitimde Yanlızsız Öğretim Yöntemleri* (2.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Summary

The Analysis of the Efficiency of Creative Drama Method on the Development of Social Skills of Adults With Mental Disabilities

Derya KAYA*

Emine ERATAY**

Abant İzzet Baysal University

Introduction

The need to improve social skills of disabled students for more social competence has been highlighted in relevant literature. Social skills are defined as a complex set including problem solving, decision making, self-defence, peer and group interaction, self- management and communication skills. These skills provide the competence necessary for the students to establish positive social relationships with their peers, teachers, families and other members of society (Kolb and Maxwell, 2003).

According to the creative drama method, the consideration of children's expectations, abilities, interests, feelings and thoughts, and needs is essential. It also aims to provide children with social skills such as accessing, understanding and actualizing information, forming causal relationships between events, improving problem solving abilities, expressing feelings and ideas both by body language and verbally, acquiring and improving observation skills, developing creativity and providing different perspectives.

The aims of using the drama method in education change with respect to children's age, context and targets of the leader. Apart from that, the use of the drama method in education includes aims irregardless of age, context and targets. Drama provides a healthy reflection of inner emotions, development of the creative imagination of the child, the opportunity to think and express independently, and aims to improve social awareness and consciousness of cooperation (Sağlam,2004).

To guide mentally disabled children over the course of drama, it is important to know them and their traits well. It is also possible to get mentally disabled children's feedback on drama later than expected. Mentally disabled children may need more help, motivation and frequent repetition when compared with other children. Such children live their roles while playing, express themselves and their emotions in the play in the same way as other children. Through the use of drama, their imagination can develop and they will be able to learn how to be prepared for new experiences and form an infrastructure for verbal communication. Moreover, the development of their listening and observation skills help improve their attention (Bayhan, 2006).

* Msc., E-mail: kaya_derya99@hotmail.com

** Assist.Prof.Dr.,Abant İzzet Baysal University ,Education Faculty ,E-mail: emineeratay@superonline.com

The Objective of the Study

The aim of this study is to determine the effects of creative drama method on the development of social skills of adults with mental disabilities and to set guidelines for the instructors working with adults with mental disabilities according to the findings of the study.

Method

In the study, a mixed research design approach consisted of pretest-posttest control group design and qualitative data gathering procedures was used. A state school teaching adults with mental disabilities and another private special education institution in Bolu province were selected through Random Sampling Method for the study. For the collection of data, the Social Skills Assessment Scale, which was developed by Akçamete and Avcioğlu (2005) and tested for validity and reliability, was employed. The pre-test and post-test data for experimental and control groups was analyzed using Mann Whitney U and Wilcoxon Signed Rank Test. Data was tested on a significance level of $p < .05$.

Results and Recommendations

The examination of the findings for this study showed that there was no difference in skills based on sub dimensions between the experimental group and the control group prior to the application, except for the skills of giving instructions and starting a relationship. The comparison of pre- test - post- test data for the experimental group revealed no significant difference in advanced speaking skills. This finding is considered to result from the insufficient expressive language skills of some of the participating individuals. Based on the sub dimensions included in the Social Skills Assessment Scale, for the control group where the creative drama method was not used, no difference was observed in the analysis results concerning the comparison of the means of the pre- test and post- test scores of the control group according to the Wilcoxon Signed Rank Test. It was also understood that the individuals participating in the group in which the drama method was used had better social skills in every item except for dealing with aggressive behaviour when compared to the individuals who did not participate in the programme. According to the results obtained, it can be said that a 17-week course of creative drama is effective for the development of social skills of adults with mental disabilities. It is also considered to be contributive for instructors and families. With respect to the findings of this study, the following recommendations can be made:

1. Prior to the application of the social skills education programme through the creative drama method, participants need to be prepared for the application by considering the drama experience of participants and organizing creative drama sessions only.
2. It is essential to compare the effectiveness of the creative drama method and other methods of instruction in social skills instruction programmes for mentally disabled individuals.
3. Social skills instruction programmes using the creative drama method designed for mentally disabled individuals need to be applied to different age groups.
4. Further information needs to be obtained through receiving comments from the families of participants on the individuals' levels of performance of the social skills acquired or developed in different situations they encounter following the creative drama applications.